

שיעור ג' - לשון הפשט הוא לשון הקבלה

דף ד' ע"ב – דף ו' ע"א

דע כי השם הראשון, שהוא קרוב לכל הנבראים, ובו נכנסים לפני המלך יהו"ה יתברך, ואין דרך בעולם לראות פני המלך יתברך אלא על ידי שם זה. הוא השם הנקרא אדנ"י, כיצד? דע כי השם המיוחד יהו"ה יתברך הוא המורה על מציאות בוראנו יתברך והכל תלוי בו.

ש"ם

בעל "שערי אורה" מזכיר כמה פעמים בקטע לעיל את המלה "שם". למשל: "השם הראשון", "על ידי שם זה", "השם המיוחד". במילה זו יש קושי גדול, כי הורגלנו לקרוא את השם יהו"ה בכינוי "השם" כמו למשל בביטויים "ברוך השם", "השם יתברך". הרגל זה יוצר בלבול בין שלוש בחינות:

1. אחד משמותיו של הבורא הנקרא – "שם".³⁴
2. השם יהו"ה.
3. עולם השם, העולם המיוחד של שמותיו שהם גילויים נפרדים של הופעת ה'. ככלל, ידיעת משמעות השמות פותרת בעיות מדומות בקריאת פסוקים. למשל (זכריה יד, ט): "והיה יהו"ה למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יהו"ה אחד ושמו אחד". לכאורה יש תמיהה: הפסוק אומר כי רק לעתיד לבוא ה' יהיה אחד, והרי פסוק אחר מזהיר "שמע ישראל יהו"ה אלוהינו יהו"ה אחד". אלא שלפי המקובלים יש להבחין בין שתי הבחינות שבפסוק: האחת כנגד ההווה עצמה, והשנייה כנגד שמה של ההווה. לפיכך יש להבין את פירוש הפסוק כפשוטו: ביום ההוא יהיה ה' אחד (כפי שהוא כבר אחד) ושמו (שעדיין אינו אחד, לעתיד לבוא יהיה) אחד. לעתיד לבוא יהיה איחוד בין "הוא" לשמו, וזו נקודה חשובה בכוונת התפילה. וכן לעתיד לבוא שמו יהיה המילה "אחד" והמילה "אחד" תיקרא "שמו".

מכל מקום, עלינו להבין מה הוא "שם". ה"שם" הוא היחס בין "הוא" לעולמו. "הוא" אחד, אך מצד עולמו יש לו שבעים פנים. כל עוד שאנו בתהליך של העולם הזה, ה"שם" מפוצל לשבעים שמות, שבעים שרים. עולם השרים שייך לעולם הזה. אך יחד עם זאת, שמו הוא גילוי **כל ההווה כולה** בעולם הזה. דהיינו, כבר בעולם הזה יש ממד של הווה שהוא האחד המוחלט.

בפסוק "שמע ישראל יהו"ה אלוהינו יהו"ה אחד" יש מעין אזהרה מרומזת שיש איזה שם שהוא לא אחד. ברמיזה, "יהו"ה" בגימטריה 26 ו"אחד" בגימטריה 13. דהיינו, יש ממד של ההווה שהוא כבר אחד, יהו"ה "הוא" ה' אלוהינו, ויש ממד שני שהוא בבחינת שבעים ואותו יש לאחד.

איחוד זה נרמז באותו פסוק באופן נוסף: "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד". בתורה המילה "שמע" כתובה בעי"ן גדולה, והמילה אחד בדל"ת גדולה. פירוש הדבר שה"שם" הוא בבחינת ע', ומ"שם" שהוא בבחינת שבעים (ע') יש להגיע לשם בן ארבע אותיות (ד') שהוא יהו"ה. ועוד רמז - האותיות המודגשות ע"ד רומזות לכך שבקריאת שמע המתפלל מעיד שה' שהוא מכיר בו כאלהי"ם הוא אחד ולא ה"שם" שהוא בבחינת שבעים פנים. את החלק הזה "חלק" הקב"ה לאומות העולם כדברי הפסוק (דברים ד, יט): "וּפֶן-תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשְׁמִימָה וְרֵאיתָ אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאֲדָמָה וְאֶת-הַכּוֹכָבִים כֹּל צָבָא הַשָּׁמַיִם וְנִדְחָתָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם וְעִבַּדְתָּם אֲשֶׁר חָלַק יְהוָה אֱלֹהֵיךָ אֹתָם לְכָל הָעַמִּים תַּחַת כָּל-הַשָּׁמַיִם".

³⁴ כפי שיתברר בהמשך השיעור.

ה"שם", שהוא אלוהי ישראל ואנו מעידים על אחדותו, רומז לעולם האצילות. ואף על פי שגם בעולם האצילות ההתגלות האלוהית מדורגת מלמעלה למטה בעשר ספירות מכתר ועד מלכות, עולם האצילות הוא אחדות גמורה. הפנים היותר קרובות אלינו מאותה אחדות הם ספירת המלכות,³⁵ דהיינו שם אדנ"י שאנו עומדים לפניו בתפילה.

אף ש"שם" הוא כפי שאמרנו, פנים מפוצלות של אחדות ה', מצאנו במקרא "שם" קשור בהווה, דהיינו באחדות (דברים כח, י): "וראו כל-עמי הארץ כי שם יהוה נקרא עליך". ובפרשת התוכחה לא נאמר כי יש ליראה מ"יהוה", אלא לירא מן ה"שם" הנורא (דברים כח, נח): "אם-לא תשמר לעשות את-כל-דברי התורה הזאת הכתובים בספר הזה ליראה את-השם הנכבד והנורא הזה את יהוה אלהיך". יוצא, כי מצד אחד התגלות "שם" היא מציאות בפני עצמה, מציאות הריבוי³⁶. ומצד שני היא קשורה באיחוד מוחלט עם יהוה, לפי הביטוי של המקובלים: כשלהבת בגחלת.

כינוי הגוף

נחזור לפסוק (זכריה יד, ט) "וְהָיָה יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יְהוָה אֶחָד וְשֵׁמוֹ אֶחָד". "ביום ההוא" הנאמר בפסוק רומז לספירת כתר. יש יום שנקרא "הוא" ובו הוא ושמו כבר אחד. בבחינה זו קיים בו ממד האחדות, כפי שהמקובלים מסבירים "הוא" ראשי תיבות הוא ושמו אחד. "והיה ביום ההוא יהיה" כתוב בלשון עתיד, המורה על בחינת התפשטות הזמן דרך העולם שלנו. פירוש של דבר, שלעתיד לבוא, באחרית הימים יהיה ה' אחד ושמו אחד בעולם שלנו. אבל ספירה נקראת בלשון הקבלה "יום". ולכן כבר בבחינת הווה ב"יום ההוא", דהיינו בספירת הכתר, הוא ושמו כבר אחד.

המקובלים הקבילו את "כינוי הגוף" המתגלים במקרא למדרגות הספירות על פי הסדר הבא:

מדרגת כתר נקראת	הוא.
מדרגת תפארת נקראת	אתה.
מדרגת יסוד נקראת	אנכי.
מדרגת מלכות נקראת	אני.

בכל פעם שמופיע בתורה אחד מהכינויים הנ"ל, הכוונה היא לאותה מדרגה וספירה. למשל, בספר דברים נאמר (דברים לב, לט): רְאוּ עֵתָהּ כִּי אֲנִי אֶנִּי הוּא וְאִין אֱלֹהִים עִמָּדִי אֲנִי אֲמִית וְאַחִיָּה מְחַצְתִּי וְאֲנִי אֶרְפָּא וְאִין מִיָּדִי מְצִיל. פירוש עניין זה הוא כי באותו גילוי הנקרא "אני הוא" יש איחוד בין מלכות לכתר, בין אני להוא, כלומר שיש בחינת כתר במלכות.

נושא כינוי הגוף נרמז לא רק במקרא אלא גם במשנה במסכת סוכה ובלשון הסליחות בהושענא רבה (סוכה מה, א):

ואומרים אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא רבי יהודה אומר אני והו הושיעה

נא.

פירש רש"י ששתי תיבות אלו, אנ"י וה"ו, הן משבעים ושניים שמות ה' הנקובים בשלושת הפסוקים הסמוכים שבפרשת בשלח: ויסע-ויבא-ויט (שמות יד, כא).³⁷

דוגמא נוספת לכינוי הגוף מופיעה בקריאת שמע (דברים ו, ו): "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום" ובעשרת הדברות (שמות כ, ב): "אנכי ה' אלהיך". מי המצווה את הדברים האלה? אנכי, דהיינו התגלות ה' דרך ספירת יסוד הנקראת "אנכי".

³⁵ דהיינו מלכות דאצילות

³⁶ למשל, "שמים" מרמזים למקום שנמצאות בו כל הבחינות של השם, ולכן המילה "שמים" היא לשון רבים. (הרב אשכנזי, מתוך השיעור)

³⁷ ראה להלן פירוש הדבר לגבי דברי "שערי אורה": "והם עולים על חשבון רי"ו".

אדם שלמד על פי חכמת הקבלה את הדיוק בלשון הנביאים אינו יכול לקרוא את התורה בשום תרגום ואפילו לעברית מדוברת. חכמת הקבלה מלמדת את הפשט האמתי וזהו שצריך לקרוא את התורה "ככתבה".

קריאת שמע ככתבה

"ת"ר קריאת שמע ככתבה, דברי רבי. וחכמים אומרים: בכל לשון" (ברכות יג, א)

ורש"י מפרש: "ככתבה: בלשון הקודש"

לפי רבי אי אפשר לצאת ידי חובת קריאת שמע אלא אם כן אנו קוראים אותה עם הכוונות של לשון הקודש. אבל דעת רבי אינה להלכה. וחכמים אומרים: בכל לשון, אפילו בעברית מדוברת, חוץ ממילה אחת, שנוהגים בה קצת חומרה, והיא המילה "אחד". בסידורי תפילה שבהם כתובות כוונות פשוטות נאמר שבקריאת שמע יש לכוון לצאת ידי חובה של קריאת שמע. באמירת האותיות א' ו' ימהר, ובאות ד' יאריך ויכוון שהקב"ה יחיד ומיוחד ומושל בשמים ובארץ ובארבע רוחות העולם. א- אחדות, ח- הוא ושבעת הרקיעים, ד- בארבע רוחות העולם.

אך ייתכן שאין זו מחלוקת של ממש בין רבי יהודה הנשיא לבין חכמים, אלא שתי אפשרויות המתקיימות בתנאים שונים. שיטת רבי, המחייב לקרוא בלשון הקודש, מתייחסת לאפשרות שעם ישראל מאוחד, יושב בארצו ומדבר בלשון הקודש. ושיטת חכמים, המתירים לקרוא בכל לשון, מתייחסת לאפשרות שבה עם ישראל מפוזר בין העמים ודובר שבעים לשון (ואפילו עברית מדוברת).

ההלכה כיום היא כשיטת חכמים, אך ההלכה הקדומה הייתה על פי דברי רבי, קריאת שמע "ככתבה" – חובה לומר את קריאת שמע מהמילה הראשונה עד האחרונה בלשון הקודש, דהיינו, לפי כוונות הקבלה. כיום, ההלכה כחכמים משום שההלכה נקבעה אחרי חורבן בית המקדש, אחרי סיום הנבואה, אחרי התחלת הפיזור בשבעים אומות ובשבעים לשון. חכמים אמדו את יכולת עם ישראל, והחליטו שיש גבול למה שאפשר לדרוש מישראל, וכי אי אפשר לעמוד במדרגת רבי. באופן דומה, במחלוקת בין בית הלל לבית שמאי, קבעו החכמים הלכה כבית הלל כי זו הלכה לרוב העם.

מדרגות בעולם ה"יש"

לאחר פתיחה וחזרה על כללים יסודיים נעבור לפירוש דברי בעל שערי אורה הכתובים בתחילת השיעור: דע כי השם הראשון, שהוא קרוב לכל הנבראים, ובו נכנסים לפני המלך יהו"ה יתברך, ואין דרך בעולם לראות פני המלך יתברך אלא על ידי שם זה. הוא השם הנקרא אדנ"י, כיצד? דע כי השם המיוחד יהו"ה יתברך הוא המורה על מציאות בוראנו יתברך והכל תלוי בו.

עולם השם המיוחד הוא עולם האחדות הגמורה, מלשון ייחוד גמור, אשר אי אפשר להפריד בו בין מדרגה למדרגה. עצמותו היא איחוד גמור לגמרי. אך מצד העולם, מצד המקבלים היא מתגלה לפי הנסיבות, לפי המידות, לפי הצורך. למשל, בתקופת האבות השם האחד והמיוחד התגלה בבחינת: "אל שדי", דהיינו בבחינת ספירת יסוד. כפי שכתוב בפרשת וארא (שמות ו, ג): "וארא אל-אברהם אל-יצחק ואל-יעקב באל שדי". המדרגה הכי קרובה לעולמנו, עולם הזה, עולם הפירוד, היא מדרגת מלכות ושמה אדנ"י.

השם המיוחד נקרא "יהו"ה אלה"י ישראל", והוא תחילת התגלות האין סוף לעולם שלנו דרך מדרגת כתר של עולם האצילות. זו המדרגה שבה ההווה מתחילה להתגלות כמציאות כפי שאמר הרב "הוא המורה על מציאות בוראנו".

הווייה ומציאות

הווייה היא המדרגה המוחלטת של ההווייה, ואין לנו שום תפיסה בה. היא למעלה מן הזמן, למעלה מכל צורה ולמעלה מהמקום. היא הווייה. המציאות היא התגלות ההווייה כלפי העולם. במדרגת כתר ההווייה נעלמת לגמרי, לפי הנדרש בתלמוד על הפסוק (שמות ג, טו) "כה-תאמר אל-בני ישראל יהוה אל-ה"י אבתיכם אלה"י יצחק ואלה"י יעקב שלחני אליכם זה-שמי לעלם" (פסחים נ, א):

"ושמו אחד, מאי אחד אטו האידנא לאו שמו אחד הוא? אמר רב נחמן בר יצחק: לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה- נכתב ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דל"ת, אבל לעולם הבא כולו אחד- נקרא ביו"ד ה"י, ונכתב ביו"ד ה"י. סבר רבא למדרשה בפירקא. אמר ליה ההוא סבא: לעלם כתיב, רבי אבינא רמי: כתיב, "זה שמי לעלם, וזה זכרי לדר דר". אמר הקדוש ברוך הוא: לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב אני ביו"ד ה"א, ונקרא אני באל"ף דל"ת"

תרגום: "ושמו אחד". שואלים, מה משמעות אחד, וכי עכשיו אין שמו אחד? אמר רב נחמן בר יצחק, לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה - השם נכתב ביו"ד ה"י (יהוה) ונקרא באל"ף דל"ת (אדנ"י) שאין מבטאים את השם ככתבו, אבל לעולם הבא כולו אחד - נקרא ביו"ד ה"י כשם שנכתב ביו"ד ה"י. סבר רבא לדרוש בדרשת הרגל את דרך קריאתו וניקודו של השם המפורש. אמר לו זקן אחד, כתוב "זה שמי לעלם". במקרא נכתב הדבר חסר, משמע שצריך השם להיות נעלם.

כאמור, מדרגת הכתר נסתרת לגמרי, ואין לנו שום תפיסה בה. ההעלם שבה הוא כה מוחלט עד שהיא נקראת "אין". אך אנו יודעים שאותה מדרגה קיימת, והיא הכתר של העולמות התחתונים. ממנה מתפשטת ההווייה כדברי הפסוק באיוב (כח, יב): "והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה". מדרגת "חכמה" היא קצת "ישות", קצת "יש", קצת מציאות המתגלה מאין. ה"יש" המתגלה בעולם שאחרי החכמה הוא עולם הבינה, עולם הבריאה. מדרגת חכמה היא התחלת ההתגלות של ההווייה בבחינת מציאות.

אפשר לדרג את שלוש הספירות העליונות (ג"ר, ג' ראשונות): כתר-חכמה-בינה לשלוש מדרגות של ה"יש":

- "אין מוחלט" כלפי עולמנו הוא הכתר.
- "קצת יש", תחילת התגלות המציאות היא ספירת חכמה: "והחכמה מאין תמצא".
- "ואי זה מקום בינה". לבינה שהיא עולם הבריאה, יש מקום וממנה התחלת עולם הפירוד.

עד סוף עולם האצילות, ההתגלות היא אלוהות גמורה, איחוד גמור. אין לנו יחס ישיר לאותו עולם המכונה ה"שם" שהוא בחינת "החכמה מאין תמצא" אלא דרך מדרגה שנקראת אדנ"י שהיא סוף התגלות עולם האצילות, מלכות דאצילות. ההתגלות של "הוא" בעולם הנבראים, נקראת מציאות. באמרינו "הוא הוה, והוא נמצא" אנו מבחינים בין שתי בחינות: הוא הוה (עצמותו) והוא נמצא (מציאותו כלפינו). במדרגת המציאות העליונה הזאת יש כבר השורש של מציאות העולם שלנו, אבל בבחינת שורש והעלם. השורש של מציאות העולם הוא דווקא באותה מדרגה הנקראת מלכות דאצילות, היא המדרגה של נפש חיה³⁸ ושמה: אדנ"י.

הווייה היא "הוא" כשלעצמו, ומציאות היא ההתגלות של "הוא" כלפי עולמנו, בחינת "שכינה". "שכינה" במציאות, "הוא" בהווייה. אפשר לומר: הוא ושמו, או בדרך אחרת, הוא ושכינתו. המבנה שתיארנו, מציאות והווייה, קיים בכל עולם ועולם ובכל מדרגה ומדרגה.

³⁸ נפש היא מדרגת מלכות, וזוהי היא מדרגת אצילות, נפש חיה היינו מלכות דאצילות.

קרוב ורחוק

מילים אחרות לתיאור מציאות והוויה הן קרבה וריחוק. בתחילת דברי הרב בשער א' נאמר: "השם הראשון הקרוב לכל הנבראים", והכוונה לספירת מלכות, שהיא הפתח לתפילה, המכונה אדנ"י. כי היא הקרובה ביותר לעולם הנבראים. עתה נברר את המשמעות הרוחנית של המושגים "שם קרוב" ו"שם רחוק". עלינו לברר מה עניין קרוב ורחוק בעולמות עליונים וביחס בין הבריאה לבוורא. מהי הקרבה שאנו מבקשים אותה בעבודת ה' באמרנו "השיבנו אבינו לתורתך וקרבתנו מלכנו לעבודתך", ומה משמעות האמירה "לקרב את הגאולה". המדרש מגלה כי ה' נמצא בבת אחת גם קרוב וגם רחוק³⁹ (ספרי במדבר פיסקא מב ד"ה (מב) ישא):

כתוב אחד אומר קרוב ה' לכל-קראיו לכל אשר יקראהו באמת (תהילים קמה, יח) וכתוב אחד אומר למה ה' תעמד ברחוק (שם, תהלים י, א) כיצד יתקיימו שני כתובים הללו עד שלא נחתם גזר דין קרוב ה' לכל קוראיו משנחתם גזר דין למה ה' תעמוד ברחוק.

כלומר, ה' קרוב ורחוק בעת ובעונה אחת, ומידת הקרבה והריחוק שלו תלויה בזכות הבריאה. המושג שכולל בבת אחת את הקרבה ואת הריחוק נקרא על פי חכמי הקבלה "עומק". בלשון הקבלה, דבר עמוק הוא בבת אחת גם קרוב מאוד וגם רחוק מאוד.

הקרבה היא המדרגה היחידה שבה יש לנו קצת תפיסה. והמדרגה הקרובה לנבראים היא מדרגת המלכות, דהיינו אדנות. התפיסה הראשונה שיש לנו כאשר אנו מתחילים להתייחס לבוורא היא מלכותו, השראת שכינתו. חוץ מן הנביאים, לאדם אין אפשרות להתייחס אליו חוץ מהשראת שכינתו.

ההבחנה בין המושגים הוויה ומציאות, קרבה וריחוק (ובצרפתית: *etre*, לשון הוויה, *exister* – לשון מציאות) נוגעת לאחת מהנקודות המייחדות את אמונת ישראל. אמונת ישראל היא בכך שה' גם הווה וגם נמצא כמו שנאמר בפיט "יגדל אלהים חיו": "נמצא ואין עת אל מציאות". ופירושו שהוא מתגלה. מי שאינו מאמין שהוא נמצא כאילו אינו מאמין גם בהוויתו. אלוהי ישראל הוא האל המתגלה. הוויה שאינה מתגלה ומשיגה על הנבראים איננה אלוהי ישראל אלא אליל.

אלילים אינם מתגלים⁴⁰ ולכן כאילו שהם אינם כדברי מזמור תהלים (קטו, ה-ז):

פה-להם ולא ידברו, עניים להם ולא יראו, אזנים להם ולא ישמעו, אף להם ולא יריחון, ידיהם ולא ימישון, רגליהם ולא יהלכו. לא יהגו בגרונם. כמוהם יהיו עשיהם כל אשר-בוטח בהם.

והכול תלוי בו, אבל תחילת השערים והמפתחות שבו נכנסים לשם יתברך הוא השם הנקרא אדנ"י.

כפי שהזכרנו כמה פעמים, השם הנקרא אדנ"י מגלה את מלכותו של ה'. במילים אחרות, הניסיון הראשון שיש לאדם מן האלוהות הוא הרגשת כוח מעל לרצונו, הנקרא מלכותו. פשט המילה א"ל היא כוח עליון. כוח הקיים במדרגה גבוהה לחלוטין מעל המדרגה ש האדם נמצא בה. אל הוא כוח, ואלילים הם כוחות. בלשון הפילוסופים המפגש הראשון של האדם עם האלוהות הוא בהרגשת כוח טרנסנדנטי. מי שנמצא על נקרא אל. בלשון

³⁹ דהיינו, אין מדובר בקרבה וריחוק פיזיים.
⁴⁰ ודווקא בפעולות הפשוטות של חיי היום יום.

הקבלה כל ספירה בעשר הספירות היא בבחינת אלוהות לספירה שמתחתיה. למשל, בינה היא בחינת אלהי"ם לספירת תפארת, תפארת היא בחינת אלהי"ם לספירת היסוד, ויסוד הוא בחינת אלהי"ם לספירת מלכות.⁴¹

והוא סוף כל מעלות של ה' יתב' מלמעלה למטה ועד שם אדנ"י הוא יסוד היחוד האמיתי השלם כמו שעדיין נפרש בע"ה.

כאמור, "יסוד היחוד האמיתי השלם" רומז לאחדות המוחלטת של עולם האצילות⁴² כמו שנאמר בפתיחת אליהו הנביא: "בגין דאנת מלגאו כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר אתחשיב ליה כאילו אפריש בך". אמנם בעולם הש"ם ישנם כל שורשי המדרגות העתידות להתגלות כמידות מיוחדות בפני עצמן, אך שורש השורשים הוא עולם האצילות שהוא איחוד גמור בלי שום פירוד. כפי שאמרנו, עולם החכמה, עולם האצילות, מוגדר "קצת יש".

ש"י עולמות

נוסיף רמז לדבר מכמה מקומות בתלמוד ובמדרש (סנהדרין ק, א):

אמרי במערבא משמיה דרבא בר מרי: עתיד הקדוש ברוך הוא ליתן לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות, שנאמר (משלי ח) להנחיל אהבי י"ש ואצרתיהם אמלא – י"ש בגימטריא תלת מאה ועשרה הוי.

על פי פשט הסוגיה, לעתיד לבוא עתיד הקב"ה להעניק לצדיק המון עולמות, כמספר י"ש, שלוש מאות ועשרה. יש לתמוה מה המשמעות של מתן שלוש מאות ועשרה עולמות כשכר הצדיקים לעתיד לבוא. אלא שעל פי חכמת הקבלה, "שי" רומז לעולם האצילות ולשלושת העולמות שתחתיו: י' רומז למדרגה של עולם האצילות שהיא האיחוד הגמור המתגלה בעשר ספירות. ש' רומז לשלושת העולמות התחתונים, בריאה, יצירה ועשייה שבכל אחד מהם עשר ספירות, ובכל ספירה עשר ספירות פנימיות. בסך הכול שלוש מאות, כמניין שי"ן בגימטריה.

האות י' רומזת, גם על פי הנגלה, לאיחוד הגמור. זו הסיבה שחכמי ההלכה קבעו שאין דבר שבקדושה בפחות מעשרה. המספר מאה, דהיינו עשר כפול עשר, הוא כבר בחינת רבים ורומז לתחילת הריבוי האינסופי שבעולם הפירוד.

אם כן, על פי הקבלה כוונת דברי חז"ל מובנת בסוגיה כך: שכרם של הצדיקים הוא עולם שלם בן ארבע מדרגות: אצילות, בריאה, יצירה, ועשייה הנקרא "שי". לשון הפסוק "יש" מורה על התפשטות המציאות מלמעלה למטה. "שי" לעומת זאת, מורה על סדר התיקון מלמעלה למטה. שכר התיקון הוא בבחינת מתנה כפשט המלה "שי".

שאלה: האם בריבוי יש בהכרח פירוד?

תשובה: בריבוי יש כיוון של פירוד, תחילת פירוד. לכן בכל יום, באופן תמידי, צריך לאחד את הריבוי. אך בעצם למטה, בעולם הפירוד, אין פירוד. אלא שמפאת הריבוי הוא נראה כפירוד.

⁴¹ וכן מצאנו בלשון המקרא אלהי"ם ביחסים בין בני האדם (שמות ד, טז): "וידבר-הוא לך אל-העם ויהיה הוא ויהיה-לך לפה ואמרה תהיה-לו לאלהים", (שמות ז, א) "ויאמר יהוה אל-משה ראה נתתיך אלהים לפרעה" וכן בפרשת משפטים המשמעות של אלהים היא דיינים (שמות כב, ז-ח): "אם-לא ימצא הגנב ונקרב בעל-הבית אל-האלהים... עד האלהים יבא דבר-שניהם".

⁴² ואפילו כולל מדרגת מלכות דאצילות, הוא ייחוד השלם.

השורשים הם באיחוד גמור, ולמטה מהם הוא עולם הפירוד. בספירת המלכות של עולם האצילות יש גילוי של שורש השורשים של הריבוי המתגלה בעולמות התחתונים. בעולמות התחתונים, הנבראים הם נפרדים, ואפילו בעולמות המלאכים כל מלאך נפרד מחברו.⁴³

מכל מקום, בעולם האצילות האיחוד גמור ושלם. הריבוי והפירוד מתחילים בשניים כדברי הגמרא: מיעוט רבים שניים. בריבוי זה יש שורש לצרה של הפירוד. העולם נברא באות בי"ת, כמו שנאמר "בראשית ברא", ובה שורש הפירוד. בריבוי זה קיים שורש הסכנה לאמונה בשתי רשויות. כל הבעיות של העולם כעולם מתחילות באות הריבוי בי"ת. למעלה מאות בי"ת ישנה האות אל"ף. אבל אל"ף היא למעלה מן המציאות, למעלה מן הגילוי, נעלמת לגמרי. כאשר אל"ף מתגלה בעולם, הדבר הוא פלא, אותיות אל"ף למפרע. כאשר האל"ף מתגלה למפרע היא מתגלה כפלא וביום שיש בו התגלות של פלא אומרים הלל. על כן בדורנו, על פי ההלכה חובה לומר הלל ביום העצמאות כי ביום זה עולם האיחוד התגלה.⁴⁴

עולם הפירוד

ומשם ולמטה הוא עולם הפירוד

יש לשאול כיצד ייתכן שעולם הפירוד מתחיל כבר בעולם האצילות, אף שאמרנו שהוא עולם האיחוד הגמור. אלא שיש לדייק, שבכל עולם המדרגה התחתונה מקבילה למדרגה העליונה של העולם שתחתיה. המדרגה העליונה ביותר של עולם הבריות, עולם הפירוד, היא כתר דבריהא והיא מקבילה, אם כן, למדרגת מלכות דאצילות. לפיכך הפירוד מתחיל להתגלות בכתר דבריהא, אך יש לו שורש כבר במלכות דאצילות.

בעולם האצילות אין לבריות תפיסה כלל חוץ מהמלכות שלו, המקבילה כאמור לכתר דבריהא. רק לנביאים הייתה קצת אחיזה בספירות עליונות יותר. בדרך כלל המקובלים מסבירים שהייתה לנביאים אחיזה בספירות התחתונות של אצילות שהן נצח והוד. היוצא מן הכלל הזה הוא משה רבנו גדול הנביאים עליו נאמר (במדבר יב, ז): "לא-כן עבדי משה בכל-ביתי נאמן הוא". כאשר היה משה מגלה נבואה מכל ספירה שהיא של השם, עולם האצילות, היה זה גילוי אמת.

גן עדן

והסוד "ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבע ראשים" (בראשית ב, י)

הפסוק מספר בראשית המתאר את גן העדן לפני גירוש אדם הראשון, מציין לדברי הרב את העולמות העליונים. המילה נהר רומזת לעולם הבינה, עולם הבריאה, הנקרא גם העולם הבא. לכן יש להסביר את הפסוק כמתאר את השתלשלות העולמות:

"ונהר": רומז לעולם הבריאה.

"יוצא מעדן": דהיינו, עולם הבריאה יוצא מעולם האצילות הנקרא עדן.

"להשקות את הגן": לתת חיות ושפע לעולמות שתחתיו הנקראים "גן", הם העולמות יצירה ועשייה.

"גן" מתייחס לעולמנו אנו. "גן" הוא המציאות של כל דבר הנמצא בעולם. כך, כל בריאה ובריאה היא בחינת גן כי בכל בריאה יש מדרגה של עשייה, כנגד בחינת גוף ומדרגה של יצירה, כנגד בחינת רוח. רמז לכך, בבחינת סימן בעלמא, ג"ן אותיות גוף נשמה. לדוגמא, בכל אדם יש נפש ורוח וניצוץ אחד מנשמה שהיא ממדרגת

⁴³ כדבר המדרש (בראשית רבה פרשה ג): (איוב כ"ג) והוא באחד ומי ישיבנו ונפשו אותה ויעש, תנא אין מלאך אחד עושה שתי שליחויות, ולא שני מלאכים עושים שליחות אחת.

⁴⁴ ופלא הוא שמו של מלך המשיח: כי ילד לנו בן נתן לנו ותהי המשרה על שכמו ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אביעד שר שלום: (ישעיהו פרק ט פסוק ה) לרמז כי בעולם התיקון, עתידה להופיע האחדות – האות אלף – להבדיל מן העולם הזה.

הבינה. רק ליחיד סגולה יש נשמה שלמה ולכן הם נקראים יחידים, כי לכל אחד מהם יש נשמה יחידה, שלמה. לרוב בני האדם, רובם ככולם, יש נפש, רוח ושכל, שהוא קצת אחיזה בנשמה.

לסיכום: מהעדן יוצא נהר, שמשקה את הגן לכל בריאה ובריאה. אגב כך למדנו את הטעות שיש בביטוי השגור "גן עדן". הגמרא מבהירה שיש ההבדל בין "גן" ל"עדן" (ברכות לד, ב):

"שמא תאמר אדם הראשון היכן היה? בגן, ושמא תאמר הוא גן הוא עדן, ת"ל "ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן"

בהמשך הגמרא נאמר:

אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן: כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא - עין לא ראתה אלהים זולתך.... השתא מאי עין לא ראתה? אמר ר' יהושע בן לוי זה יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית. ור' שמואל בר נחמני אמר זה עדן שלא שלטה בו עין כל ברייה.

הגמרא שואלת מה לא ראתה העין. ויש לדייק שלכאורה, אם לא ראתה, הרי שזו שאלה שאי אפשר לענות עליה. אך הגמרא משיבה שתי תשובות:

א: "יין משומר בענביו מששת ימי בראשית". יש עולם שלם שהולך ובא, הנקרא עולם הבא. עולם זה קיים מששת ימי בראשית, אך הוא טמון ונסתר.

ב: "זה עדן" הוא עולם השם, עולם האצילות, עולם שאין שום השגה בו "שלא שלטה בו עין כל ברייה". על ישראל בעמדם בהר סיני נאמר (דברים ד, יב): "קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים זולתי קול", ואף משה, שנבואתו נקראת "פנים אל פנים", **שמע** פנים אל פנים ותמונה לא ראה.

לפי הגמרא, הנהר היוצא מעדן משקה את הגן ביין משומר בענביו מששת ימי בראשית, והוא עולם הבא. אף על פי שעין לא ראתה, הכוונה היא שעין בשר ודם לא ראתה, אבל עין של החכמה⁴⁵ ראתה וידעה. נאמר "כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח" דהיינו עד עולם הבריאה, עד ולא עד בכלל. את העולם הבא עין לא ראתה ואפילו עינו של נביא, אבל הודות לחכמת החכם אנו יודעים שיש עולם הבא, אף על פי שאין בו השגה עד שיתגלה.

באופן פשוט יש לומר שהבורא, ה' אלוהי ישראל, ברא תחילה את עולם הבא, ואחר כך צמצם אותו לממדים של עולם הזה הנקרא "הגן התחתון". עבודת האדם היא להתעלות, כפי שעשה עד כה רק משה רבנו, מהגן התחתון לעולם העליון שהוא העולם הבא כדי להיות פנים אל פנים לפני ה'.

משמעות זו עולה באופן פשוט מן הפסוקים אם קוראים אותם בלשון הנביאים. כאשר אבותינו, העם העברי, שמעו את דברי הנביאים הם הבינו את משמעותם בבחינת פשט, מכיוון שלשון הקודש הייתה לשונם. הדורות המאוחרים לנבואה איבדו את המשמעות האמיתית של דברי הנביאים, ועבורם הדברים הפכו להיות בבחינת סוד. לכן עלינו ללמוד את לשון הקודש כדי להבין את משמעות הפסוקים.

ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים, אלו הם ארבע מחנות שכינה שהם תחת אדנ"י יתברך שהוא סוף כל מעלות של יחוד השם מלמעלה למטה. והשם הזה נקרא אדנ"י הוא בדמיון אוצר ובית גזנים לכל מיני שפע ומיני אצילות כל ההוויות הנמשכות מאת יהו"ה יתברך בדרך כל הצינורות עד שנמצא שלוש שמות מכוונים זה כנגד זה:

⁴⁵ ספירת חכמה כנגד עיניים.

[מ] אדנ"י למטה

[ת] יהו"ה באמצע

[כ] אהי"ה למעלה

"הוא בדמיון אוצר" - זה האוצר של אותו שפע שנקרא "נהר" המשקה את העולמות.

שלושת השמות שהרב מזכיר מכוונים לכינוי הגוף:

הוא: כנגד הכתר המכונה אהי"ה

אתה: כנגד ספירת התפארת, המכונה יהו"ה.

אני: כנגד ספירת מלכות המכונה אדנ"י.

שלוש הספירות כתר, תפארת ומלכות, רמוזות בשיר השירים שנאמר (שיר השירים ה, יא): "ראשו כְּתָם פָּז"

כת"ם אותיות כתר, תפארת, מלכות.⁴⁶

השפע מתפשט דרך כל העולמות מכתר עד מלכות, דרך מידת התפארת. ממדרגת מלכות, שנקראת "ברכה", מתפשט השפע לעולם. ואכן בתפילה, בבקשת הברכה, אנו פונים דווקא למלכות. הסיבה שאיננו פונים למעלה מן המלכות היא שכאמור, המלכות מבטאת את מה שהאדם מסוגל לתפוס מן האלוהות, דהיינו הכוח העליון, האדנות והמלכות.

ומשם אהי"ה יתאצלו כל מיני שפע האצילות מן המקור הנקרא אין סוף בדרך המעלות עד שיגיעו לשם יהו"ה יתברך ומשם יהו"ה ילכו כל הצינורות וההמשכות לשם אדנ"י, ושם אדנ"י הוא אוצר שבו כל טכסיסי המלך והוא הפרנס הגדול על כל הנבראים כולם והוא הזן ומפרנס לכל בכוח יהו"ה שבקרבנו. על פיו יבאו כל הבאים להדבק בשם יהו"ה יתברך ואין דרך וצד ועניין להידבק בשם יהו"ה אלא על ידי אדנ"י ולפיכך זה השם הוא בית אוצר השם המיוחד והוא ההיכל שבו שוכן יהו"ה וכך נקרא תמיד בתורה יהו"ה בכינוי אדנ"י, כלומר כל מבקש ה' ימצאנו בשם אדנ"י.

מן השורש למעלה, שם אהי"ה, נאצל השפע דרך מדרגת התפארת, יהו"ה, להיכל אדנ"י. השם המיוחד, יהו"ה הוא המחיה את שם אדנ"י.

ולפי שהדבר כך, צריך אתה לדעת כי ה' יתברך יש לו נ"ד שמות מרובעים בצירוף יהו"ה יתברך

"יש לו נ"ד שמות מרובעים בצירוף". שמו היסודי של הבורא הוא יהו"ה בסדר האותיות הזה, אך יש אפשרות לסדרים שונים של אותן אותיות הנקראים צירופים. ומספר הצירופים מגיע לנ"ד. למשל: יהו"ה, יוה"ה, יהה"ו, הוי"ה, היו"ה, ויה"ה, והי"ה וכן על זה הדרך.

נוסף לצירופים אלו יש צירופים שונים העולים מכתובת האותיות במילוי שונה. למשל את האות "ה" אפשר לכתוב ה"ה וגם הא"ה את האות "ו" אפשר לכתוב ו"ו או ו"ו. סך כל הצירופים הללו נ"ד שמות הנקראים מרובעים מכיון שהם בני ארבע אותיות.

⁴⁶ כמו שנאמר במדרש (שמות רבה פרשה ח ד"ה א ויהי ביום): "ראשו כְּתָם פָּז". מסר שרביטו למשה שנאמר ויקח משה את מטה האלהים בידו, מלך בשר ודם אין לובשין עטרה שלו, והקב"ה עתיד להלביש עטרה שלו למלך המשיח, ומהו עטרה של הקב"ה כְּתָם פָּז שנאמר (שיר השירים ה) ראשו כְּתָם פָּז קווצותיו תלתלים שחורות כעורב וכתיב (תהלים כא) תשת לראשו עטרת פז, מלך בשר ודם אין לובשין לבושין של הקב"ה, ומהו לבוש של הקב"ה עוז, שנאמר (שם/תהלים/צג) לבש ה' עז התאזר, ונתנו לישראל שנאמר (שם/תהלים/כט) ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום

והם עולים על חשבון רי"ו אותיות ואלו נ"ד שמות הם סוד המשכת כוח בכל הנמצאים שבעולם בהווית ההווית, והם בדמיון נשמה אצל יר"ו אותיות שהם בפסוקים - "ויסע", "ויבא", "ויט" (שמות יד, יט- כא) ובתוך אלו נ"ד שמות נכללים כל הדברים שבעולם.

נ"ד שמות כפול ארבע אותיות שם ההווה עולים מאתיים וששה עשר, רי"ו. על הפסוקים "ויסע- ויבא-ויט" שבקריעת ים סוף מגלה רש"י במסכת סוכה (דף מה עמוד א' ד"ה אני והו):

אני והו - בגימטריא: אנא ה', ועוד: משבעים ושתיים שמות הן, הנקובים בשלש מקראות הסמוכין בפרשת ויהי בשלח: ויסע מלאך האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם וגו' ויבא בין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה ויט משה את ידו, על הים וילך ה' את הים ברוח קדים וגו' ושלשתן בני שבעים ושתיים אותיות, ומהן שם המפורש: אות ראשונה של פסוק ראשון, ואחרונה של אמצעי, וראשונה של אחרון, וכן בזה הסדר כולן, השם הראשון והו: וי"ו של ויסע, ה"א דכל הלילה, וי"ו דויט, ושם השלישים ושבע הוא אני: אל"ף דמאחריהם, ונו"ן ראשון דהענן בחשבון של מפרע, ויו"ד דרוח קדים.

ריבוי השמות הוא בסוד הגילויים השונים של ה'. כל הציורפים של שם ההווה הם שורש לכל גילוי ומציאות בעולם הזה.

ואלו הן המספיקים צורך כל הנבראים על ידי אדנ"י. ואם כן נמצא שם אדנ"י באותיותיו מורות על ממשלתו ועניינו. כיצד? א' שבו הוא סוד אהי"ה שהיא למעלה. י' שבו הוא סוד יהו"ה שהוא שוכן בו, ד"נ הוא סוף נ"ד שמות ההווית, שהם סוד כל מיני שפע ואצילות וקיום כל הנבראים שבעולם. נמצאת למד כי כל הממשלה והשלטנות הוא ביד אדנ"י ולפיכך הוא מורה לשון אדנות שזה השם הוא אדון כל הארץ. בכח יהו"ה השוכן בו. ולפי שאין לכל נברא בעולם דרך להיכנס לשם יתברך, אלא על ידו, וכל שאלה ותחנונים ובקשה אינם נכנסים אלא על ידי אדנ"י הוצרכו לקבוע בראש כל התפילות: "אדנ"י שפתי תפתח" כי פסוק זה כתוב, אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד. וזהו העיקר. ועל ידי שם זה נכנסות התפילות לפני יהו"ה יתברך. ולפי שיהו"ה יתברך משפיע כל מיני שפע ואצילות בשם אדנ"י ובו כל גנזי המלך וכל מיני עשרו ואליו יבואו, ובו יתכנסו ויגזזו ומשם יתפשטו למלאות צורך כל הבריות והוא כדמיון בריכה שהנחל נמשך לתוכה ומן הברכה מספיקים מים להשקות את הגן ולשתות ולשאר הצרכים, מכנים בתורה שם אדנ"י בכינוי ברכה.

את ענין העברת הברכה לעולם נלמד בפירוט בשיעור הבא. בקצרה, שם אדנ"י הוא המספק את הברכה, וזהו סוד הברית עם האבות. אברהם אבינו הוא הראשון שמתגלה אליו אדנ"י והוא שזוכה לברכה. הברכה שקיבל אברהם נמסרת ליצחק, ולאחריו נמסרת ליעקב ומיעקב נמסרת לשבטים. לאורך התולדות של העולם ותולדות עם ישראל יש חיפוש מתמיד לדעת מי הוא בעל הברית של הבורא, המסוגל לקבל ממנו ברכה זו. למדנו ממד אחד מני אין סוף ממדים, ויש צורך בזמן רב כדי להתרגל לצורת החשיבה וכדי שכל פרט יסתדר במבנה שלם. לכך אנו נדרשים לסבלנות רבה כמו שכתוב אצל יששכר: "ויט שכמו לסבל" (בראשית מט, טו).